

DOCENTĖS EGLĖS PRĖSKIENIENĖS PEDAGOGINIŲ-METODINIŲ PUBLIKACIJŲ KLASIFIKACIJA AUTORYSTĖS VARIANTIŠKUMO ASPEKTAIS

Nijolė Bražienė, Irena Ramanecienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

Vartant Eglės Prėskienienės beveik 50 metų darbo Šiaulių pedagoginio instituto (ŠPI) ir Šiaulių universiteto (ŠU) dviejų fakultetų (Filologijos / Humanitarinio ir Pedagogikos / Edukologijos) katedrose asmens bylą, į akis krenta ne tik gausybė padėkų už nepriekaištingai atliekamas pareigas, už popaskaitinę veiklą su studentais, už Alma Mater prestižo kėlimą Šiaulių regiono / Respublikos mastu, bet ir nemažai įrašų, motyvuojančių tų padėkų objektyvumą, pvz.:

- 1974 m. skaitymo vadovėlis „Ažuolėlis“ laimėjo LTSR Švietimo ministerijos skelbtą konkursą.
- 1975–1980 m. pagal Lietuvos TSR svarbiausių pedagoginių tyrimų koordinacinį planą atliko tiriamąjį darbą, kurio tema „Mokymo medžiagos III klasės vadovėlyje „Gimtasis žodis“ ir dėstyto sistemos tyrimas literatūros mokslo ir didaktiniu aspektu“. Informacijoje nurodyta, kad surasta nauja internacionalistinės, istorinės, biografinės medžiagos pateikimo sistema.
- 1982 m. lapkričio–gruodžio mėn. stažuotė Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute. Vadovas – prof. dr. TSR PMA narys korespondentas V. Rajeckas.
- 1983 m. vyr. dėst. E. Prėskienienė skaito paskaitas RMTI organizuojamuose mokytojų tobulinimo kursuose; skaito paskaitas respublikinėse, miestų ir rajonų švietimo skyrių organizuojamose konferencijose. Remiantis asmens byla, paskaitinis bendravimas skaičiuojamas keliais šimtais valandų.

Lietuvių kalbos mokymo katedros metraštyje rašoma, kad, 1992 m. ŠPI bibliotekos kartotekos duomenimis, katedros dėstytojai turi paskelbę 408 darbus, iš jų E. Prėskienienė – 90.

Problema. Eglės Prėskienienės, kaip ir kitų katedros dėstytojų, darbai savo laiku neklasifikuoti ir neanalizuoti – nebuvo tradicijų giliai dalykiškai referuoti kiekvieno atskiro dėstytojo indėlį į fakulteto, instituto / universiteto mokslo ir kultūros fondą, į atitinkamos krypties mokslo vystymą(si).

Straipsnio tikslas – apžvelgti doc. E. Prėskienienės pedagogines-metodines publikacijas autorystės variantiškumo aspektais.

Uždaviniai: 1. Sugrupuoti analizei atrinktas publikacijas pagal galimus autorystės (monodinė,

tandeminė, mentorinė) aspektus. 2. Kiekvieną tą grupę referuoti teminiu ir žanriniu atžvilgiu, reikalui esant, nurodant, kur tekstas išspausdintas.

Tyrimo metodai: teminė publikacijų turinio analizė ir interpretacija.

Šaltiniai: E. Prėskienienės darbo ŠPI ir ŠU asmens byla, Lietuvių kalbos mokymo katedros metraštis; E. Prėskienienės publikacijos „Tarybiniame mokytojuje“, „Tarybinėje mokykloje“, „Šeimoje“ ir kituose analogiškuose šaltiniuose; mokymo priemonės studentams: „Raiškūs skaitymas“, „Žodžio menas“, „Žodžio meno pagrindai“, „Garso, žodžio, sakinio, teksto raiška“.

1. Publikacijų grupavimo įvairovė

Dabartiniuose „Mokslo darbuotojų, kitų tyrėjų ir dėstytojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatuose“ vartojami terminai: straipsnis ir mokslo straipsnis, recenzija ir mokslo recenzija, originalus teorinis mokslo darbas ir taikomasis mokslo darbas, metodinė priemonė (mokomoji ar studijų knyga), vadovėlis ir kt. Be to, įvardijami kultūros ir profesiniai leidiniai / tekstai. Tokia mokslo / nemokslo darbų sistema ir ją atitinkanti terminija įteisinta 2005 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Savaiame aišku, kad nagrinėjamų E. Prėskienienės publikacijų negalima įsprausti į dabartinius standartus ir vertinti iš šiandieninių pozicijų. Būtinai istorinis požiūris tiek analizuojant, tiek interpretuojant apžvalgai atrinktas publikacijas.

Straipsnyje atsiribota nuo kultūrinio pobūdžio E. Prėskienienės tekstų, pvz.: „Ar Frenkelio rūmuose atsirastų vietos ir Antanui Krištopaičiui?“, „Išklausyk, Respublika“, „Po mūsų – nors ir tvanas“. Čia pilietinės problemos, čia labiau publicistika. Nenagrinėjama ir eseistika žymių Šiaulių krašto / Lietuvos žmonių, įskaitant ir pedagogus, gyvenimo bei kūrybos temomis. Už šio straipsnio ribų paliktos ir dėstytoja E. Prėskienienę jaudinusios pedagoginės temos, kaip antai: „Maži takeliai į didįjį meną“ (1976): „Teatras iš mažojo žiūrovo reikalauja didesnio susikauptimo, jis labiau išvargina. Dar dažnai į teatrą ateina vaikai, kurie visai neparengti žiūrėti spektaklį. (...) Tik tokiose šeimose, kur puoselėjamas interesas ir pagarba menui, kur tėvai drauge su vaikais lanko spektaklius, vaikams skirtus kino filmus, parodas

(...) kur namuose dalinamasi išpūdžiais apie visa tai, ką gera ir naudinga pamato, išaugs žmogus, suprantantis grožį“ (p. 14).

Teminiu požiūriu analizei ir interpretacijai atrinktos E. Prėskienienės publikacijos, atspindinčios metodikos srities dalykus: vadovėlio medžiagos planavimas, skaitymo mokymas, individualus skaitymas, raškusis skaitymas, menų sintezė pradinė klasių skaitymo pamokose ir t. t.

Publikacijas galima būtų grupuoti ir pagal tai, kur jos išspausdintos, t. y. pagal *šaltinius*. Pasakymas – prestižinis / neprestižinis leidinys – aktualus šių dienų dėstytojams-mokslininkams, nes tokie vyriausybiniai reikalavimai. Prieš 40–30 metų vienodai vertinta publikacija ir savaitraštyje „Tarybinis mokytojas“, ir mėnesiniame žurnale „Tarybinė mokykla“. Šaltinio pasirinkimą neretai nulemdavo poreikis operatyviai pateikti mokytojams informaciją. Eglės Prėskienienės publikacijų esama ne tik minėtoje „tarybinėje“ periodikoje, bet ir Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos pedagoginiuose žurnaluose, mokslinių-metodinių konferencijų leidiniuose, Liepojos pedagogikos akademijos mokslo darbuose ir pan.

Žanrinio požiūriu pedagoginių-metodinių E. Prėskienienės palikimą galima skirstyti į metodinius straipsnius, mokymo priemones (vadovėlius) II–III klasių pradinukams ir mokymo priemones studentams.

Pedagoginėje-metodinėje literatūroje neaptikta tyrimų, kuriuose publikacijos būtų nagrinėjamos autorystės aspektu. Leidiniuose / straipsniuose apie intelektualinę nuosavybę, autorines teises ir mokslinės veiklos etiką vartojami du pagrindiniai terminai, būtent: mokslinio darbo *autorius* ir *bendraautoris / bendraautorai* (Kriščiūnas, Staniškis, Tričys, 2008). Sąvoka *autorius* rodo, kad straipsnis / leidinys priklauso tik vienam kūrėjui (mono-): „*Autorius yra kūrinį sukūręs fizinis asmuo, kurio vardas įprastu būdu nurodytas kūrinyje*“ (ten pat, p. 420). *Monoautorystė* sinonimiškai gali būti įvardijama ir kaip *monodinė autorystė*.

Neretai tyrimus atlieka ir juos dalykiškai proporcingai apibendrina *darnus lygiaverčių mokslininkų / dėstytojų dvejetas*, perkeltine prasme vadinamas *tandemu*.

Dvejeto (pagal tyrėjų skaičių, bet ne pagal lygiavertiškumą) sąvoka asocijuojasi ir kai kalbama apie jaunojo tyrėjo (bakalauranto, magistranto, doktoranto) ir jį globojančio, prižiūrinčio darbo vadovo tarpusavio santykius, atliekamų funkcijų ribas. Juk neretai bet kurios pakopos studentas, ypač pirmos ir antros, nagrinėja mokslinio vadovo pasiūlytą temą, naudojami jo metodika, konsultacijų medžiaga ir pan. Toks bendradarbiavimas / kuratoriavimas baigiasi vienu ar keliais straipsniais su dviejų autorių

pavardėmis. Todėl ir atsiranda poreikis vartoti terminą – *mentorinė autorystė*. Tiesa, yra publikacijų, kurių autoriai yra trys–penki tyrėjai, o kartais ir daugiau. Praktikoje tai vadinama komandiniu tyrimu, komandiniu moksliniu darbu. Matyt, tokiai autorystei apibūdinti tiktų sudurtinių tarptautinių žodžių pirmi dėmenys *poli-* (skirtingas, nevienodas indėlis) ir / ar *multi-* (visų lygiavertis indėlis).

2. Monodinė E. Prėskienienės autorystė (monoautorystė)

Šiai E. Prėskienienės publikacijų grupei galima priskirti trejopus darbus: a) skaitinių vadovėlių (aptarta kitame straipsnyje) trimetės pradinės mokyklos II–III klasių mokiniams; b) metodinius straipsnius periodikoje ir konferencijų medžiagos leidiniuose; c) mokymo knygas / paskaitų konspektus studentams ir dėstytojams, mokytojams ir mokiniams.

Daug metų pirmokai skaityti mokėsi iš A. Čiplio ir S. Pupeikio elementoriaus „Saulutė“. E. Prėskienienė pradinė klasių mokytojams parengė rekomendacijas „Raiškūs skaitymas I klasėje“ (1969). Vieni dalykiški patarimai pateikiami ikielementoriniam, kiti – elementoriniam, treči – poelementoriniam laikotarpiui. Vieni apima taisyklingo kvėpavimo pratimus, kiti – atskirų garsų tarimą įvairiais intonaciniais atspalviais, trečiais raginama atkreipti pirmokų dėmesį į vadovėlių piešinių kai kurias detales: vaikų veidų išraišką, jų savijautą, nuotaiką ir t. t.

Netiesioginės dėstytojos E. Prėskienienės konsultacijos, kaip mokyti raiškiai skaityti pirmokus, be abejo, buvo išgirstos ir įsidėmėtos visos Lietuvos mokytojų. Tai liudija straipsniai, publikuoti periodinėje spaudoje.

Šiaulių 7-osios vidurinės mokyklos mokytoja I. Minalgienė (1971), vadovaudamasi esminiais E. Prėskienienės straipsnio teiginiais, tarsi pratęsia konsultacijas: aiškina, kaip lavina silpną / duslų antrokų balsą, pratina tinkamai intonuoti tiesioginę kalbą, išreikšti gailėsčio, liūdesio, džiaugsmo išgyvenimus ir t. t.

Jurbarko 1-osios vidurinės mokyklos mokytoja J. Čekanauskienė „Tarybinėje mokykloje“ (1977), dalydamasi patirtimi, kaip skaitymo meno moko ugdytinius pagal L. Jakubauskienės „Vyturėlį“ ir „Vyturį“, daug kur kartoja iš E. Prėskienienės perimtas „pamokas“, taikydama jas naujomis sąlygomis.

Klaipėdos raj. Jakų pradinės mokyklos mokytoja S. Kumšlytienė (1976) straipsnyje „Grožinių kūrinių analizė III klasėje“ rašo: „*Greitakalbes iš pradžių skaitome lėtai, aiškiai artikuliuodami, išsiaiškiname jų turinį, prasmę, nurodau, kodėl jos skaitomos. Kitą kartą skaitome jau greičiau. Tuomet mokomės atmintinai. Atmintinai išmoke, iš pradžių tariame lėtai, po to vis greičiau, kol sugebame tiks-*

liai ir greitai pasakyti visus greitakalbės garsus“. Ši ištrauka iš mokytojos straipsnio kartoja didaktinius žingsnius, kurių dėstytoja E. Prėskienienė mokydavo savo studentus, kuriuos aiškino pradinių klasių mokytojams RMTI organizuotuose kursuose ar kurio nors rajono mokytojų seminare.

Monodinei autorystei raiškiojo skaitymo tema priskiriami ir keli E. Prėskienienės konsultacinio pobūdžio straipsniai mokytojams, atliepantys naujų „Pradinių klasių programų“ (1979) reikalavimus skaitymo pamokoms ir iliustruojantys juos „Vyturėlio“, „Vyturio“, „Ažuolėlio“, „Gimtojo žodžio“ tekstų pavyzdžiais; mokytojai paakinami „kai kurių raiškiojo skaitymo elementų sėkmingai mokyti ir gramatikos pamokose“ (1980).

Atskirų raiškaus skaitymo elementų sisteminio mokymo rezultatai aptariami straipsnyje „Raiš-

kiojo skaitymo pamoka III klasėje“ (1983). E. Prėskienienė rašo: „Rekomenduotinos ir specialios raiškiojo skaitymo pamokos, kurių formos gali būti labai įvairios, pavyzdžiui, pamoka-konkursas, pamoka-viktorina, pamoka-koncertas ir kt. Jos tinka, kai norime apibendrinti „Gimtojo žodžio“ skyrių medžiagą, pakartoti kūrinį, išryškinti meninio žodžio vaizdumą, analizuoti sudėtingesnę prozą ar poeziją“ (p. 23).

Nors aukščiau minėti straipsniai yra vienatemiai, tačiau nė viename iš jų nekartojamos tos pačios rekomendacijos. Straipsnių autorė kiekvieną sykį į nagrinėjamą problemą pažvelgia vis kitu aspektu.

Šiai *teminei grupei* priskiriamos ir mokymo priemonės, apibendrinančios, plėtojančios, gilinančios mokytojams išdėstyti teorinius dalykus.

Iš pratarinės. Lietuvių kalba literatūros, analizuojančios raiškiojo skaitymo klausimus pradinėse klasėse, beveik nėra. Darbas „Raiškusis skaitymas“ yra pirmas bandymas išdėstyti raiškiojo skaitymo metodikos teorijos pagrindus pedagogikos ir metodikos specialybės studentams ir pradinių klasių mokytojams (...). (1983)

Iš pratarinės. Leidinio „Žodžio menas“ pagrindas – ankstesnis darbas „Raiškusis skaitymas“ (1983) (...). Darbo tikslas – supažindinti su pagrindiniais raiškiojo skaitymo principais, remiantis Lietuvos Respublikos naujaisiomis programomis. (...) išryškinti svarbesni raiškaus skaitymo darbai ne tik pradinėse, bet ir aukštesnėse klasėse (...). (1992)

Knygoje „Žodžio meno pagrindai“ išdėstyti pagrindiniai skaitymo meno teorijos klausimai (kvėpavimas ir balsas, greitakalbės, tarsena, intonacija, pauzės, kalbos tempas, loginiai kirčiai, kalbos melodija). Aptariami kūrinio analizės parengiamieji darbai, pristatomos įvairių žanrų kūrinių skaitymo ypatybės. Skyrius „Raiškiojo skaitymo mokymas pradinėse klasėse“ apima I–IV klases. (1999)

Anotacija. Patyrusios liuanistės parengta mokymo priemonė padės formuoti ir ugdyti skaitymo raiškos, kūrinio analizės, atlikėjo laikysenos ir kt. įgūdžių. Leidinys skiriamas studentams, mokytojams. (2004)

Antrą monoautorinių darbų teminę grupę sudaro – menų sintezės dalykų derinimas skaitymo pamokose. Konferencijos tezėmis „Literatūros ir dailės saitai skaitymo pamokose“ (1978) E. Prėskienienė tarsi glaustai instruktuoja, kaip ir kada III kl. „Gimtojo žodžio“ medžiagą efektyviau sieti „su liaudies menu, lietuvių, rusų ir kitų dailininkų kūryba“, kaip gilinti pradinukų žinias „apie dailininkus M. K. Čiurlionį, K. Šimonį, A. Žmuidzinavičių“, kaip pamokose akcentuoti liaudies meno ištakas, nes visa tai „padės geriau suvokti skaitomų kūrinių meniškumą“ (ten pat, p. 51).

Šios tezės plėtojamos, gilinamos ir detalizuojamos straipsnyje „Meninis vaizdumas per skaitymo pamokas“ (1980). Dalykiški autorės perspėjimai nuo galimų didaktinių klaidų:

- Svarbu tiksliai numatyti, kurie dailininkų kūriniai, kaip vaizdinės priemonės, tikėtų skaitymo pamokose I, II ir III klasėse, nes kai kurios skaitinių temos pradinėse klasėse kartojasi.
- Vaizdinių priemonių analizei neskirti per daug laiko, kad nenukentėtų skaitymo įgūdžių lavinimas ir kitų metodinių užduočių atlikimas.
- Vaizdines priemones ne tik demonstruoti, bet ir analizuoti konkrečiai siejant su pamokos tikslais.
- Kitą skaitymo pamoką, tikrinant žinias, nepamiršti pasidomėti, kokia informacija užsifiksavo mokinių sąmonėje dailės kūrinio stebėjimo metu (p. 25).

Prie meninio vaizdumo skaitymo pamokose E. Prėskienienė dar sykį grįžta po Nepriklausomybės atkūrimo, aptardama reformuojamos mokyklos naujausiąją pradinių klasių lietuvių kalbos programą (1992), kurioje „daug dėmesio skiriama asmenybės visapusiui ugdymui, akcentuojamas kultūros pradmenų, emocijų ir pažinimo sričių kūrybiškumo plėtimas“, kur „motyvuojama mokymo dalykų integravimo svarba“ (p. 62).

Trečiai monoautorinių darbų grupei priskirti ni įvairiatemiai tekstai. Vienas jų („Apie V. Leniną III klasės skaitymo pamokose“) – ideologinė duoklė, išspausdinta „Tarybinėje mokykloje“ (1982). Straipsnis-duoklė pradedamas aiškinimu: *III klasės „Gimtojo žodžio“ svarbiausia mintis, jungianti visus skyrius, – būti tikru žmogumi. Ši mintis išreiškta įvairaus žanro kūrinuose: apsakymuose, pasakose, pasakėčiose, eilėraščiuose, smulkiojoje tautosakoje ir t. t.* Ir tik po šio įvado apie buvimą žmogumi pereinama prie privalomųjų lenininės tematikos kūrinių, išspausdintų III klasės „Gimtajame žodyje“, aiškinant kiekvieno jų pagrindinę mintį: pionieriai turi tęsti Lenino priesakus, išmokti kurti naują gyvenimą, nes juos vadina jaunaisiais leniniečiais (N. Krupskaja „Būk pasiryžęs!“); revoliucinių masių veržlumas,

jėga, revoliucijos būtinumas, liaudies žygdarbis (A. Jonynas „Lenino Spalis“); vado rūpestis liaudies švietimu (J. Maras „Krepšys popieriams“) ir kt.

Įteisinus reformuojamos mokyklos naujas programas, pedagoginėje periodikoje atsirado rubrika „Pagal patobulintas programas“. Šio pobūdžio informacijai skirtas E. Prėskienienės straipsnis – metodinė konsultacija „Skaitant pasakas, pasakėčias“ (1983). Pvz.: *pasakėčia – tai pasikalbėjimas su klausytojais apie gyvenime pasitaikančius reiškinius; skaitomos gyva, šnekamąja kalba, joms tinka būtinė intonacija; nereikia mėgdžioti žvėrių, gyvūnų, paukščių – pasakėčių veikėjų balsų; teatrališkumas atitraukia mokinių dėmesį nuo žodžio, mažina pasakojimo tikroviškumą (...)*. Dar daugiau dalykiškų pastebėjimų pateikta apie pasakų skaitymą, nes *pasakų skaitymas turi savo specifiką, atitinkančią jų turinį ir formą*. Kiekvienas straipsnio sakinytis primena enciklopedinę tezę ir byloja, jog dėstytoja E. Prėskienienė buvo sukaupti labai daug teorinės ir patirtinės medžiagos, kad jos paskaitos / pratybos, kad publikuoti straipsniai būtų maksimaliai turiningi, naudingi klausytojams ir skaitytojams.

Dar viena E. Prėskienienės mokslinių-metodinių interesų kryptis – individualus skaitymas pradinėse klasėse. Ta tema nemažai studentų, dėstytojos vadovaujamų, gynė bakalauro, magistro darbus. Viešai individualaus skaitymo reformuotoje pradžios mokykloje problemą E. Prėskienienė gvildeno Liepojos pedagogikos akademijos organizuotoje konferencijoje (2005).

3. Tandeminė (dviejų lygiaverčių tyrėjų) autorystė

Tokio tipo autoriniam darbui pirmiausia priskirtinas doc. E. Prėskienienės ir doc. dr. V. Ramonaitės bendradarbiavimas, rašant „Ažuolėlių“ antros klasės mokiniams. V. Ramonaitė – ŠPI Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos ir literatūros katedros docentė – buvo ne tik literatūros kūrinių ir jų autorių žinovė, bet ir literatūros mokslo teoretikė. Jai rūpėjo, kaip pradinėse klasėse vaikai gauna pirmuosius sąmoningo skaitymo įgūdžius ir kartu įgyja kai kurių teorinių žinių: „mokosi suvokti kūrinio temą ir pagrindinę mintį, apibūdinti veikėjus, juos įvertinti, suvokti elgesio motyvus; mokosi suprasti įvykių priežastingumą ir nuoseklumą (...), mokosi nusakyti kai kurių žanrų – pasakos, apsakymo, padavimo, eilėraščio, liaudies dainos – pagrindinius požymius ir t. t.“ (Ramonaitė, 2000). „Literatūros mokslo pagrindų“, skirtų pedagogikos ir specialiosios pedagogikos fakultetų studentams, dirbsiantiems su pradinių klasių mokiniais, autorė, reikia manyti, turėjo nemažai idėjų, kaip geriau parengti antrokams skaitinius, kad šie

atitiktų ir idėjinius-politinius reikalavimus, ir metodus privalumus, ir vidines rašančiųjų nuostatas.

Archyvinėje E. Prėskienienės asmens byloje yra 1960-06-20 vyr. dėst. E. Buivydaite's prašymas – „vyr. dėstytojo etato klausimą išspręsti V. Ramonaitės naudai“. Istorija tokia: E. Buivydaite, vienerius metus mokytojavusi Nedzingės vidurinėje mokykloje, ir V. Ramonaitė, penkerius metus mokytojavusi Telšių pedagoginėje mokykloje, – abi 1956 m. įdarbinamos Šiaulių pedagoginio instituto toje pačioje katedroje, o 1959 m. Rugsėjo pirmosios proga tai katedrai skiriamas „vienas vyr. dėstytojo etatas“. Katedros ir / ar vedėjo sprendimu vyr. dėstytojos etatas atitenka E. Buivydaitei, o prasidėjęs tylusis dviejų dėstytojų konfliktas išdėstytas minėtame prašyme taip: *Iš jos elgesio ir kalbų aš visus metus jaučiu, kad jai atrodo, jog viskas buvo padaryta specialiai jai to nežinant, nes aš norėjusi padidinti atlyginimo. Paskutiniame šių metų posėdyje drg. Ramonaitė viešai pareiškė savo nepasitenkinimą, kad už vadovavimą praktikai ir valandų krūvį ji gauna nedidelį atlyginimą, nors darbo reikia atlikti žymiai daugiau, negu dirbtų dėstytojo pareigose. Be to, ji galvoja, kad aš esu „paveržusi“ iš jos vyr. dėstytojo etatą.*

Jaučiant, kad drg. Ramonaitė mano paskyrimu vyr. dėstytoja yra nepatenkinta, kuri galvoja, kad jai šis etatas turėtų priklausyti, (...), prašyčiau klausimą išspręsti jos naudai, tuo pačiu peržiūrint klausimą dėl mano vyr. dėstytojo pareigų.

Susipažinus su V. Ramonaitės asmens byla, paaiškėjo, kad administracija „peržiūrėjo klausimą“ ir skyrė katedrai dar vieną vyr. dėstytojo etatą – nuo 1960 m. rugsėjo 1 d. V. Ramonaitė pristatoma kaip einanti minėtas pareigas.

Iš asmens bylų nepavyko išsiaiškinti, kaip šios dvi kolegės nusprendė kartu rašyti skaitymo vadovėlių antroams. B. Prėskienis prisimena, kad dalykiški pasvarstymai, koks turėtų būti skaitinių turinys ar kurių autorių kūrinių ištraukos geriausiai tiktų diktiniams tikslams realizuoti ir idėjinėms užduotims tenkinti, nenutrūkdavo nei ilsintis instituto poilsio bazėje Pašvinėje, nei vaikstant pajūrio smėliu, nei prisėdus ant kelmelio pamiškėje.

Apsisukus dar vienam bendrojo lavinimo mokyklos ratui, t. y. grįžus prie keturmečio pradinio mokymo, buvęs antrojų „Ažuolėlis“ (vėliau pavadintas „Gimtuojų žodžiu“) vėl atgyja. „Ažuolėlis. Skaitiniai. Vadovėlis III klasei“ (pirmasis leidimas 1988 m.) – autorė Valerija Ramonaitė. Prof. B. Prėskienio nuomone, Eglė tam tikra prasme buvo pavargusi nuo tų reformų ir prie jų derinamų vadovėlių rašymo / taisymo. Matyt, dėl to ir atsisakė darsyk grįžti prie „Ažuolėlio“ ir bendraautorauti. O gal ir dėl to, kad nebejautė jokio moralinio išpareigojimo – B. Prėskienis nebėjo prorektoriaus pareigų

kaip anais, t. y. skaitinių II–III klasei kūrimo, laikais. Mat prorektorius imtis to sunkaus ir sudėtingo vadovėlio rašymo darbo pirmiausia raginęs Eglę, o po to ir kitus dėstytojus.

4. Skaitiniai lenkų mokykloms

Dėstytojos byloje yra TSRS Aukščiausiajai atestacinei komisijai 1983 m. parengtas e. doc. p. E. Prėskienienės publikacijų sąrašas, kuriame dėmesį patraukia dviejų tipų (lenkų ir rusų kalbomis) įrašai:

1. Michałowska, E. Prėskienienė. CZYTANKI. Pomoć naukowa dla klasy III. 1981. Kaunas: Šviesa.
2. Марчик Е., Молчанович Л., Рамонайте В., Прескене Э. (1973, 1975, 1980). ЧИТАНКИ. Книга для чтения для II класса. На польском языке. Kaunas: Šviesa.

A. Michałowska, E. Prėskienienė (1976).
SKAITINIAI. Mokymo priemonė III klasei. Kaunas:
Šviesa. Viršelis M. Boguš.

Abi knygos („Gimtasis žodis“ ir „Czytanka“) turi po 14 skyrių, kurių pavadinimai dažnai tapatūs: „Rudenėlis atkeliavo“ – „Nadeszla jesień“, „Būk pasiryžęs!“ – „Bądź gotów!“, „Žmogus į saulę panašus“ – „Człowiek podobny do słońca“, „Leninas ir spaldis“ – „Lenin i Październik“... Kelių skyrių lietuviškas pavadinimas poetiškesnis: „Žydi sniego lelija“ – „Zima“, „Bėga vasara gėlėta“ – „Lato“. Pavadinimai – „Saulė šaukia“ ir „Witaj, Wiosno!“ – abiejuose vadovėliuose vienodai meniški, patrauklūs.

Pirminiais duomenimis, skaitiniuose lenkų mokyklų trečiokams palikta maždaug trečdalis (apie 50) lietuvių autorių tekstų iš E. Prėskienienės „Gimtojo žodžio“, kitas trečdalis tekstų skirta lenkų rašytojų – M. Konopnickos, H. Sinkevičiaus, J. I. Kraševskio, Z. Charževskos, V.S. Reimonto, M. Vasnievskos, E. Šimanskio, V. Vasilevskos, H. Ožogovskos, E. Orzečkovos, E. Čemplinkos, Č. Jančarskio ir kt. – kūrinių ištraukas. Likusią „Czytanka“ tekstų dalį sudaro dalykiniai straipsneliai ir viena kita ištrauka

iš pasaulinės literatūros, pvz., Ezopo, A. de Sent-Egziuperi, kūrinii. Abiejuose skaitiniuose yra pasakų, padavimų, liaudies dainų, patarlių, mįslių, atspindinčių lietuvių arba lenkų tautų dvasią. Tam tikras tekstų procentas abiejose knygose skirtas tiems patiems sovietinės ideologijos atstovams: N. Krupskajai, A. Uljanovai, Z. Voskreserskajai, A. Mandožejevui, A. Kononovui, L. Saveljevui, J. Marui ir kt.

Multiautorystės problemos. Skaitinių (Czytanki) II klasei iš kelinto sykio nepavyko rasti nė M. Mažvydo bibliotekos archyvuose. Kodėl nerandama? Atsakymų variantų bent keli: 1) Lietuvai įsijungus į ES, keičiamos knygų apskaitos sistemos, tad ieškomi leidiniai gali būti dar nekonvertuoti; 2) gal knygos metrika nukopijuota nuo senų kortelių, į kurias nebuvo galima įrašyti daugiau nei tris autorius / bendraautorius, tad paskutinės pavardės likdavo už ribų (žr. bibliografinį įrašą – Марчик Е., Молчанович Л., Рамонайте В., Прескене Э. (1973, 1975, 1980). *Читанки. Книга для чтения для II класса. На польском языке.* Kaunas: Šviesa); 3) gal kas nors „ne taip“ buvo pasirašant sutartis (žr. bibliografinį įrašą – Marczyk H., Mołczanowicz Ł., Prėskienienė E., Ramonaitė W., 1976, *Czytanki. Pomoc naukowa dla klasy II.* Kaunas: Šviesa). Šią mįslę galėtų padėti įminti „Skaitinių“ lenkų kalba bendraautorės iš Šiaulių, bet šiaudie nei E. Prėskienienės, nei V. Ramonaitės nebėra tarp mūsų. Tokia tradicija – tik po mirties parūpsta (gal ir neparūpsta?) pasidomėti, ką institucijos žmogus paliko išeidamas iš šio pasaulio.

Neatmetama ir sąmoningos / nesąmoningos *egotistinės autorystės* prielaida, kurios esmė – bendraautorio (-ės) nustūmimas į atlikto darbo užribį, perkėlimas į antrą planą. Taip manyti verčia vieno kito sovietmečio laikų analogiško vadovėlio apžiūra. Būtent: ant viršelio autoriaus (-ių) pavardės išvis nėra arba užrašyta viena–dvi. Vienu vadovėlių tituliniam / antraštiniame puslapyje nurodyta tik pagrindinių, o kitų vadovėlių – ir visų dalininkų pavardės. Kitas variantas – vadovėlio bendra autoriai (-ės) smulkiomis raidelėmis paminėti tik pačiame paskutiniame, t. y. metrikiniame, knygos puslapyje.

Sunku pasakyti, kas – griežta vyriausybinų dokumentų reglamentacija ar subjektyvūs bendraautorii tarpusavio santykiai – ir kada sudarė sąlygas *egotistinei autorystei* atsirasti.

5. Mentorinė autorystė (bendraautorystė)

Nors doc. E. Prėskienienė kasmet vadovaudavo studentų moksliniams-tiriamiesiems darbams, nors kasmet studentams neakivaizdininkams skirdavo savarankiškų užduočių, tačiau nejautė poreikio / nebuvo suinteresuota, kad kuruojamas studentas ar

jaunasis mokytojas pagal savo tyrimą / atliktą užduotį rengtų publikaciją, prirašydamas dėstytoją kaip straipsnio bendraautorę. Išskirtiniai du atvejai, kuriuos galima įvardyti kaip *mentorinės autorystės* rezultatus.

1984 m. „Tarybinės mokyklos“ pirmame–antrame numeriuose išspausdintas Palangos M. Gedvilo vidurinės mokyklos mokytojos R. Juknaitienės ir Šiaulių K. Preikšo pedagoginio instituto dėstytojos E. Prėskienienės bendras straipsnis „Visuomeninės-politinės žinios antraklasiam“. Autorės vardija II klasės skaitymo vadovėlio „Gimtasis žodis“ esminius idėjinius-politinius akcentus: *plečiamos žinios apie Tėvynę, daug vietos skiriama Leninui, Komunistų partijos veikėjams, kovojusiems prieš išnaudotojus, atidavusiems gyvybę už šviesų rytojų, kūrinuose išryškinami tarybinio gyvenimo laimėjimai, supažindinama su kosmoso užkariavimu, parodomi mūsų mokslo ir technikos pasiekimai.* Straipsnio autorių nuomone, svarbiausias mokytojo uždavinys – „surasti antros klasės mokiniams prieinamus visuomeninių-politinių žinių perteikimo būdus ir auklėjimo metodus“ (p. 19). Kad mokytojams lengviau būtų tą uždavinį „spręsti“, autorės siūlo jiems 10 pamokų skaitymo planus (nurodyta tema, suformuluoti tikslai, įvardyti kiekvienos pamokos įvadinės dalies, temos perteikimo, namų darbų skyrimo / tikrinimo ir vertinimo, baigiamosios pamokos dalies elementai).

Studentės A. Burbienės ir E. Prėskienienės, kaip dėstytojos – darbo vadovės ir geros patarėjos, bendras straipsnis išspausdintas „Jaunųjų mokslininkų darbuose“ (2004). „Individualaus skaitymo aspektai pradinėse klasėse“ hipotezė – „Jei individualiam mokinių skaitymui būtų skiriama daugiau dėmesio, ieškoma naujesnių metodų, priemonių, tai individualus skaitymas padėtų spręsti mokyklai keliamus mokymo ir auklėjimo uždavinius“. Jau pats žurnalo pavadinimas rodo, kad ši publikacija – tikrai mokslinis straipsnis su visais skiriamaisiais požymiais: temos aktualumas, tyrimo tikslas, uždaviniai ir metodai, išvados ir kt. Tyrimu nustatyta, kad „lietuvių kalbos mokymo programoje ir I–IV klasės lietuvių kalbos mokomosios medžiagos teminiuose planuose“ nenumatyta pamokų individualiam skaitymui aptarti; kad tokie aptarimai neretai organizuojami net pertraukų metu, todėl nepatrauklūs, neefektyvūs ir pan., kad nyksta vadovavimo individualiam skaitymui tradicijos, kad mokytojams labai trūksta informacijos apie naujausią vaikų literatūrą ir kt. Suformuluota ir optimistinių išvadų: esama gražios pradinių klasių mokytojų iniciatyvos, puoselėjančios vaikų poreikį skaityti; esama nemažai tėvėlių, skaitančių knygas / žurnalus (77 proc.), besidominčių vaikų skaitymo kokybe, skaitomomis knygomis (84 proc.), perkančių vaikams knygelių (91 proc.).

Matyt, šis *mentorinei autorystei* priskiriamas

straipsnis yra paskutinė dalykinė, su būsimų mokytojų, su jaunųjų tyrėjų / mokslininkų ugdymu susijusi mokslinė E. Prėskienienės, kaip bendraautorės, publikacija.

2004-08-30 prašyme ŠU Rektoriui E. Prėskienienė rašė: *Nuo šių mokslo metų pradžios aš ir dar keli dėstytojai turime dirbti nepilnu krūviu. Mano pasitraukimas iš darbo šiek tiek palengvintų katedroje susidariusią situaciją.*

Prašyčiau mane nuo 2004 rugsėjo 1 d. atleisti iš užimamų pareigų.

Išvados

1. Visos publikacijos, remiantis šiandieninėmis nuostatomis, pirmiausia galėtų būti skirstomos į mokslines ir nemokslines, tačiau tokia klasifikacija netinkama vertinti straipsniams / leidiniams atgalinėmis datomis. E. Prėskienienės pedagoginiams-metodiniams darbams netaikytas minėtas – mokslinis / nemokslinis – kriterijus.
2. Pedagoginius-metodinius darbus galima įvairiai grupuoti: *teminiu* (dėstytojo mokslinių interesų) aspektu; *žanrinio* (monografija, studija, straipsnis, vadovėlis, mokymo priemonė) požiūriu; pagal tai, kur darbas išspausdintas (laikraštis, metodinis žurnalas, tęstinis leidinys, prestižinis žurnalas); remiantis *autorystės variantiškumo* kriterijumi.
3. Tradiciškai tyrimą vykdaš ir jį apibendrinąs asmuo vadinamas *autoriumi*, kiti dalyviai – *bendraautoriais*.
4. Vieno žmogaus (mono-) atliktas darbas gali būti įvardijamas *monoautoryste*, arba *monodine* autoryste (sinon.); dviejų lygiaverčių tyrėjų – *tandemine* autoryste, dviejų nelygiaverčių – *mentorine* autoryste. Galimi *poliautorystės* (daug įvairaus lygmens autorių) ir *multiautorystės* (daugmaž lygiaverčių tyrėjų) variantai.
5. Atskiros dėmesio reikalauja *egotistinės autorystės* (bendraautoriaus nustūmimas į atlikto darbo užribį, į antrą planą) problema.
6. Daugiausia doc. E. Prėskienienės pedagoginių-metodinių darbų priskirta *monodinei autorystei*. Tai straipsniai „Tarybinėje mokykloje“, „Tarybiniam mokytojui“, konferencijų leidiniuose. Tai „Gimtas žodis“ III klasės mokiniams, mokymo priemonės raiškaus skaitymo metodikos klausimais, skirtos studentams, mokytojams, dėstytojams.
7. *Tandeminė autorystė* – tai bendras E. Prėskienienės ir V. Ramonaitės darbas – „Ažuolėlis. Skaitiniai II klasei“ ir keletas metodinių straipsnių, parengtų mokytojams pagal to vadovėlio medžiagą.
8. *Mentorinė doc. E. Prėskienienės autorystė* negausi – du straipsniai: vienas kartu su mokytoja, ki-

ta bendraautorystė su studente, atlikusia tyrimus individualaus skaitymo pradinėse klasėse tema.

Literatūra

1. Burbienė A., Prėskienienė E. E., 2004, Individualaus skaitymo aspektai pradinėse klasėse. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 3. P. 24–28.
2. Čekanauskienė J., 1977, Mokykime raiškiai skaityti. *Tarybinė mokykla*. Nr. 6. P. 24–26.
3. Čiplys A., Pupeikis S., 1969, *Saulutė. Elementorius*. Kaunas: Šviesa.
4. Kriščiūnas K., Staniškis J. K., Tričys V., 2008, *Mokslinė veikla: šiuolaikinės tendencijos*. Šiaulių universiteto leidykla. P. 429–432.
5. Kumšlytienė S., 1976, Grožinių kūrinių analizė III klasėje. *Tarybinė mokykla*. Nr. 11. P. 19–22.
6. Marczyk H., Mołczanowicz Ł., Prėskienienė E., Ramonaitė W., 1976, *Czytanka. Pomoc naukowa dla klasy II*. Kaunas: Šviesa.
7. Michałowska A., Prėskienienė E., 1981, *Czytanka. Pomoc naukowa dla klasy III*. Kaunas: Šviesa.
8. Minalgienė J., 1971, Rišliosios kalbos ugdymas. *Tarybinė mokykla*. Nr. 6. P. 7–10.
9. *Pradinių klasių programos*, 1979. Kaunas: Šviesa.
10. Prėskienienė E., 1976, Maži takeliai į didįjį meną. *Šeima*. Nr. 2. P. 13–14.
11. Prėskienienė E., 1978, *Gimtas žodis*. Skaitiniai 3 klasei. Mokymo priemonė. Kaunas: Šviesa.
12. Prėskienienė E., 1978, Literatūros ir dailės saitai skaitymo pamokose III klasėje. *Visuomenės ir asmenybės ugdymas: Mokslinės konferencijos tezės*. Šiauliai.
13. Prėskienienė E., 1980, Meninis vaizdumas per skaitymo pamokas. *Tarybinė mokykla*. Nr. 1.
14. Prėskienienė E., 1980, Mokykime raiškiai skaityti. *Tarybinė mokykla*. Nr. 7. P. 27–29.
15. Prėskienienė E., 1982, Apie V. Leniną III klasės skaitymo pamokose. *Tarybinė mokykla*. Nr. 4.
16. Prėskienienė E., 1983, Raiškaus skaitymo pamoka III klasėje. *Tarybinė mokykla*. Nr. 10. P. 23–25.
17. Prėskienienė E., 1983, Apibendrinamosios skaitymo pamokos. *Mokomojo ir auklėjamojo proceso optimizavimas: Mokslinės-metodinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
18. Prėskienienė E., 1983-04-13, Skaitant pasakas, pasakėčias. *Tarybinis mokytojas*.
19. Prėskienienė E., 1983-04-06, Raiškiojo skaitymo parengiamieji darbai. *Tarybinis mokytojas*.
20. Prėskienienė E., Juknaitienė R., 1984, Visuomeninės-politinės žinios antraklasiams. *Tarybinė mokykla*. Nr. 1.
21. Prėskienienė E., Juknaitienė R., 1984, Visuomeninės-politinės žinios antraklasiams. *Tarybinė mokykla*. Nr. 2.
22. Prėskienienė E., 1992, Meninis vaizdumas skaitymo pamokose. *Pradinio ugdymo problemos: Mokslinės konferencijos tezės*. Šiauliai.
23. Prėskienienė E., 2005, Menų sintezė pradinių klasių lietuvių kalbos pamokose. *Vārds un tā pētišanas aspekti: rakstu krājums*. Nr. 9. P. 344–347.

24. Ramonaitė V., 2000, *Literatūros mokslo įvado pagrindai*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm.
25. Марчик Е., Молчанович Л., Рамонайте В., Прескене Э. (1973, 1975, 1980). *Читанки*. Книга для чтения для II класса. На польском языке. Kaunas: Šviesa.
26. Прескене Э. Э., 2005, Актуаллии инддивидуального чтения. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva: zinātnisko rakstu krājums*. Liepājas Pedagoģijas akadēmija.

CLASSIFICATION OF PEDAGOGICAL-METHODOLOGICAL PUBLICATIONS BY ASSOC. PROF. EGLĖ PRĒSKINIENĖ IN TERMS OF VARIABILITY OF AUTHORSHIP

Nijolė Bražienė, Irena Ramaneckienė

Summary

Assoc. Prof. Eglė Prėskienienė has been working in the departments of the two Faculties (Philology / Humanities and Pedagogy / Education) of Šiauliai Pedagogical Institute / Šiauliai University for nearly 50 years. In addition to poems, essays, and civic journalism, a number of pedagogical-methodological works were published. The author's publications, like those by other university teachers, were neither classified nor scrutinized in terms of their contribution to the Science and Culture Foundation of the Institute or to the development of a scientific branch of science. There was no such tradition at that time.

The publications can be grouped and analyzed in terms of subject-matter, genre, and the place of publication. They can be classified on the basis of a criterion of variability of authorship. In the given approach monodic, tandem, and mentoring authorships can be identified. This specifies / concretizes traditional concepts: author (mono-authorship, monodic authorship) and co-author (tandem or mentoring authorship where a couple of researchers are involved). Poly-authorship and multi-authorship are also possible.

The majority of works by assoc. prof. E. Prėskienienė is pedagogical-methodological publications: articles, theses, textbooks for primary school pupils, teaching aids for students. Tandem authorship is represented by the 2nd year reader ("Ažuolėlis") compiled in liaison with assoc. prof. V. Ramonaitė and a few methodological articles designed for teachers.

Assoc. Prof. E. Prėskienienė's mentoring authorship is sparse: one article written in liaison with a primary school teacher and the other article produced in collaboration with a former student, the Master of Education.

Keywords: article, textbook, teaching aid, author, co-author, monodic authorship, tandem authorship, mentoring authorship, egotism.

DOCENTĖS EGLĖS PRĒSKINIENĖS PEDAGOGINIŲ-METODINIŲ PUBLIKACIJŲ KLASIFIKACIJA AUTORYSTĖS VARIANTIŠKUMO ASPEKTAIS

Nijolė Bražienė, Irena Ramaneckienė

Santrauka

Doc. Eglė Prėskienienė beveik 50 metų dirbo Šiaulių pedagoginio instituto / Šiaulių universiteto dviejų fakultetų – Filologijos / Humanitarinio ir Pedagogikos / Edukologijos – katedrose. Be eilėraščių, eseistikos, pilietinės publicistikos paskelbta daug pedagoginių-metodinių darbų, kurie savo laiku, kaip ir kitų dėstytojų, nebuvo nei grupuoti, nei giliau analizuoti pagal indėlį į instituto mokslo ir kultūros fondą, į atitinkamos krypties mokslo vystymą(si). Nebuvo tokių tradicijų.

Publikacijas galima grupuoti ir analizuoti *teminiu, žanriniu* aspektais ir pagal tai, kur darbas išspausdintas. Galima jas klasifikuoti remiantis autorystės variantiškumo kriterijumi. Šiuo požiūriu galima įvardyti *monodinės, tandeminės, mentorinės* autorystės atmainas. Taip patikslinamos / sukonkretinamos tradicinės sąvokos: *autorius* (monoautorystė, monodinė autorystė) ir *bendraautoris* (tandeminė, mentorinė autorystė, kai dirba dvejetas tyrėjų). Galima poliautorystė ir multiautorystė. Aktuali egotistinės autorystės problema.

Daugiausia doc. E. Prėskienienės pedagoginių-metodinių darbų: straipsniai, tezės, vadovėliai pradinėjų klasių mokiniams, mokymo priemonės studentams. Tandeminė autorystė – tai kartu su doc. V. Ramonaite parašyti / sukurti skaitiniai („Ažuolėlis“) antrokams ir keli metodiniai straipsniai mokytojams.

Mentorinė doc. E. Prėskienienės autorystė negausi – vienas bendras straipsnis su pradinių klasių mokytoja, kitas su buvusia studente – edukologijos magistre.

Prasminiai žodžiai: straipsnis, vadovėlis, mokymo priemonė, autorius, bendraautorius, monodinė autorystė, tandeminė autorystė, mentorinė autorystė, egotizmas.

Įteikta 2012-02-09